

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยปัจจุบันกำลังประสบกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทั้งปัญหาการว่างงาน ปัญหา รายได้ต่ำ ปัญหาการไร้ที่อยู่อาศัย ปัญหาการขาดการศึกษา ปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาสิ่งแวดล้อม ฯลฯ โดยแต่ละปัญหาล้วนส่งผลกระทบต่อสภาพ เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ซึ่งคุกคามต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน และการพัฒนาประเทศ โดยรวมอย่างยิ่ง

จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นจังหวัดศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ ของภาคเหนือ มีความเจริญเป็น อันดับสองรองจากกรุงเทพมหานคร ก็ประสบกับปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นเช่นเดียวกัน แม้จะยังไม่ มีสภาพหรืออยู่ในสถานการณ์ที่รุนแรงมากนัก แต่ก็มีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะปัญหาสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้แก่ ปัญหาการจัดการขยะ ปัญหาการจราจร ปัญหาน้ำเสีย ปัญหามลภาวะทางอากาศ ปัญหาการใช้พลังงาน ปัญหาสิ่งแวดล้อม ในที่สาธารณะ และปัญหาภูมิทัศน์ โดยแต่ละด้านล้วนส่งผลกระทบต่อสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสุขภาพของประชาชนที่พำนักอาศัยโดยตรง ซึ่งสาเหตุสำคัญของสภาพปัญหาเหล่านั้น ดวงจันทร์ อภาวีชรุศม์ เจริญเมือง (2537) กล่าวว่า มาจากการขาดการวางแผนหลักที่จะรองรับ การเติบโตของเมือง โดยเฉพาะเรื่องสาธารณูปโภค ที่จะให้บริการแก่คนในท้องถิ่นและคนที่อพยพ เข้ามา ความไม่เข้าใจบริบทของสังคมเมืองเชียงใหม่ ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินของผังเมืองรวม ไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควรจะเป็น การส่งเสริมและเน้นการเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจมากเกินไป โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับประชาชนและสถานะแวดล้อม รวมถึงประชาชนไม่ได้รับ ข้อมูลและการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มิได้ตระหนักถึง ความเสื่อมถอยของสถานะแวดล้อม ดังนั้นในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงต้องมีกระบวนการ วางแผนการพัฒนาเมืองที่ดีที่เป็นระบบควบคู่ไปกับการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาอย่างยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติกล่าวถึง ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549

ว่า ต้องเสริมสร้างเครือข่ายการประสานและการทำงานร่วมกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรชุมชน และประชาชนในท้องถิ่น ในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมทั้งต้องสร้างจิตสำนึกให้คนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ควรมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อม โดยการสอดแทรกเนื้อหาเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ เพื่อปลูกฝังทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้อง สร้างพฤติกรรมกรบรโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และสร้างความตระหนักถึงสิทธิ หน้าที่ในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) ซึ่งลักษณะดังกล่าว สอดคล้องกับการศึกษาของ รุ่ง ศรีโพธิ์ (2541) ที่พบว่า ระดับการศึกษาของประชาชนมีส่วนเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่งที่แตกต่างกัน

เทศบาลนครเชียงใหม่ในปัจจุบันมีสถานศึกษาจำนวนถึง 108 แห่ง มีครูจำนวน 4,152 คน และมีนักเรียนจำนวนถึง 75,151 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2545) ซึ่งจากจำนวนครูและนักเรียนเกือบ 8 แสนคนดังกล่าว นับว่ามีส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของเทศบาลนครเชียงใหม่ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ด้านเป็นผู้ก่อปัญหาโดยตรง เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาการใช้น้ำ ปัญหาการใช้พลังงาน ปัญหาสิ่งปฏิกูล และด้านเป็นผู้ก่อปัญหาโดยอ้อม เช่น ปัญหาการจราจร ปัญหามลพิษทางอากาศและปัญหาพลังงาน ซึ่งเกิดจากการใช้ยานพาหนะเพื่อรับส่งของผู้ปกครอง ดังนั้นสถาบันการศึกษาในฐานะที่เป็นแหล่งปลูกฝัง ถ่ายทอดวิทยาการความรู้ ทัศนคติ รวมถึงค่านิยมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และเป็นองค์กรหนึ่งของสังคมซึ่งบุคคลภายในองค์กรมีส่วนก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จึงควรที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบและมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ด้วย ซึ่งจากลักษณะดังกล่าว ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่ศึกษาว่าสถาบันศึกษามีบทบาทในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างไร โดยเฉพาะสถานศึกษาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยได้มุ่งเน้นศึกษาถึงสถานการณ์สภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาเป็นอย่างไร มีความรุนแรงเพียงใด และน่าจะมีแนวทางที่เหมาะสมในการดำเนินการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาและเป็นแนวทางในการวางแผนเพื่อรองรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตต่อไปอย่างไร

All rights reserved

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาบทบาทในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
3. เพื่อหาแนวทางในการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาถึงสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ในด้านปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสียจากอาคารเรียน ปัญหาน้ำเสียจากโรงอาหารและสถานประกอบการ ปัญหามลพิษทางอากาศ ปัญหาการจราจร ปัญหาการใช้พลังงาน ปัญหามิทัศน์ และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สาธารณะ โดยมุ่งศึกษาลักษณะของปัญหา ระดับความสำคัญหรือความรุนแรงของปัญหา ผลกระทบของปัญหา และสาเหตุสำคัญของปัญหา
2. ศึกษาบทบาทการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ได้แก่
  - นโยบาย มาตรการ ข้อปฏิบัติ การดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม
  - บทบาทของผู้ดำเนินการ ผู้รับผิดชอบ ผู้เกี่ยวข้อง หรือมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม
3. ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมจากสถานศึกษา

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษานี้จะศึกษาในพื้นที่เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยศึกษาจากสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่แยกตามเขตการปกครองคือ แขวงนครพิงค์ แขวงเมืองราช แขวงกาวิละ และแขวงศรีวิชัย

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย 3 กลุ่ม

1. ประชาชนที่เป็นชนชั้นกลาง ที่พักอาศัยหรือทำงานในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

2. ผู้ประกอบการ ซึ่งดำเนินกิจการอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
3. ผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน และพ่อค้าแม่ค้าในสถานศึกษาในเขตเทศบาล

นครเชียงใหม่

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

บทบาทของสถานศึกษา หมายถึง การทำงานหรือกระบวนการดำเนินงาน ซึ่งแสดงออกถึงการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมรับผิดชอบของสถานศึกษาและบุคลากรภายในสถานศึกษา ในการจัดกิจกรรม โครงการ และหรือการปฏิบัติงานต่าง ๆ

การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง กระบวนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาที่นำไปสู่วิธีการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่อย่างเหมาะสม ประกอบด้วย

- การวางแผน คือ การศึกษาถึงแนวทาง วิธีการและความเป็นไปได้ และวางแผนแนวทางในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมไว้ล่วงหน้า
- การจัดองค์กร คือ การจัดแบ่งหน่วยงานภายในสถานศึกษาเพื่อรับผิดชอบงาน โดยกำหนดโครงสร้าง การแบ่งงาน และหน้าที่ที่ชัดเจน
- การจัดบุคลากร คือ การมอบหมายให้บุคลากรต่าง ๆ ในสถานศึกษารับผิดชอบการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้ง 7 ด้าน คือ ปัญหาขยะ ปัญหาน้ำเสีย ปัญหามลพิษทางอากาศ ปัญหาการจราจร ปัญหาการใช้พลังงาน ปัญหาภูมิทัศน์ และปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สาธารณะ
- การควบคุม คือ การติดตามผลและดูแลให้มีการปฏิบัติงานตามนโยบายและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน
- การประสานงาน คือ การประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือบุคลากรของสถานศึกษาที่ได้รับมอบหมายหรือรับผิดชอบงานในหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม
- การรายงานผล คือ การรายงานผลการปฏิบัติงานเพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าหรือผลของการดำเนินงานในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม
- การงบประมาณ คือ การจัดทำงบประมาณ การใช้จ่ายเงิน การควบคุมและตรวจสอบด้านการเงินในการดำเนินการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อม หมายถึง ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในและบริเวณใกล้เคียงโดยรอบสถานศึกษาซึ่งมีผลกระทบต่อผู้บริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้ประกอบ

การภายในสถานศึกษา ผู้มาติดต่อสถานศึกษา รวมถึงประชาชนในจังหวัดเชียงใหม่ ในการศึกษา
ครั้งนี้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย

- ปัญหาขยะ เช่น การไม่ทิ้งขยะในสถานที่ที่จัดไว้ การจัดเก็บขยะไม่เป็นเวลา
- ปัญหาน้ำเสีย เช่น น้ำท่วมขัง ระบบการระบายน้ำ ระบบการบำบัดน้ำเสีย
- ปัญหามลพิษทางอากาศ เช่น ควันจากท่อไอเสียรถยนต์ ฝุ่นละออง
- ปัญหาการจราจร เช่น ปริมาณการใช้รถยนต์ การขาดระเบียบในการขับขี พื้นที่
การจอดรถไม่เพียงพอและเหมาะสม
- ปัญหาการใช้พลังงาน เช่น การใช้ไฟฟ้า น้ำประปา อย่างสิ้นเปลือง ไม่เกิด
ประโยชน์อย่างเต็มที่
- ปัญหาภูมิทัศน์ เช่น การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง การติดตั้งป้ายบดบังทัศนียภาพ
- ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สาธารณะ เช่น การขาดการจัดวางผังพื้นที่ที่เพียงพอและ
เหมาะสม การขาดการดูแลรักษา

สถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนและวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ชนชั้นกลาง หมายถึง ประชาชนที่พำนักอาศัยหรือทำงานในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
โดยประกอบอาชีพที่มีรายได้ประจำจากภาครัฐหรือเอกชนเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 6,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป
และสามารถเลี้ยงตนเองได้

ผู้ประกอบการ หมายถึง ประชาชนผู้เป็นเจ้าของธุรกิจ สถานประกอบการ บริษัท หรือ
ห้างร้านต่าง ๆ ที่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือผู้มีอำนาจในการบริหารงานของสถานประกอบการ
บริษัท ห้างร้านต่าง ๆ ซึ่งดำเนินกิจการอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

พ่อค้าแม่ค้าในสถานศึกษา หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพหรือธุรกิจจำหน่ายอาหาร หรือ
เครื่องดื่มต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ทราบถึงสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
2. ทราบถึงบทบาทในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในเขตเทศบาล
นครเชียงใหม่
3. ได้แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาในเขต
เทศบาลนครเชียงใหม่
4. เป็นแนวทางในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมสำหรับสถานศึกษาอื่น ๆ ที่มีบริบท
ทางสังคมเหมือนกัน/ใกล้เคียงกัน